

Joanna Lusek

Lekarze i personel pomocniczy Szpitala Śląskiego w Cieszynie w zbiorze fotografii Karola Skalki

Acta Medicorum Polonorum 4, 156-171

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Lekarze i personel pomocniczy Szpitala Śląskiego w Cieszynie w zbiorze fotografii Karola Skałki

Doctors and an auxiliary staff of the Silesia Hospital in Cieszyn in the collection of photographs by Karol Skałka

Joanna Lusek*

Streszczenie: Artykuł przedstawia Karola Skałkę i jego zbiór archiwalnych fotografii. Karol Skałka urodził się 14 sierpnia 1928 r. w Cieszynie. W latach 1947-1952 studiował chemię we Wrocławiu. W lutym 1950 r. został asystentem Zakładu Chemii Wydziału Stomatologii, a trzy miesiące później asystentem Zakładu Chemii Fizjologicznej Wydziału Lekarskiego Akademii Medycznej we Wrocławiu. Dyplom magistra chemii uzyskał w czerwcu 1952 r. i podjął wtedy pracę w laboratorium Szpitala Śląskiego w Cieszynie. W latach 1958-1996 kierował pracownią fotograficzną w tym szpitalu i gromadził fotograficzną dokumentację medyczną. Jego zdjęcia zostały wykorzystane w wielu pracach naukowych. Fotografia była jego pasją. Interesował się architekturą Szpitala Śląskiego (poprzednio: Evangelischen Allgemeines Krankenhaus der Gemeinde in Teschen, Schlesisches Krankenhaus) i ludźmi z nim związanymi. Jego kolekcja fotografii składa się ze 191 obiektów przedstawiających: archiwalne plany szpitala, jego budynki, pokoje pacjentów i personel medyczny. Zbiór obejmuje okres od 1889, kiedy szpital powstał, do lat 1990-tych.

Abstract: This article presents Karol Skałka and his collection of photos. Karol Skałka was born in 14th August 1928 in the town of Cieszyn. In 1947-1952 he studied chemistry in Wrocław. Since February 1950 he became an assistant at the Department of Chemistry of the Faculty of Dentistry and three months later he change this job to take the same position at the Department of Physiological Chemistry of the Faculty of Medicine of the Medical Academy in Wrocław. He received Master's degree in Chemistry in June 1952 and started to work in a laboratory of the Silesian Hospital in Cieszyn. In 1958-1996 he managed a photographic studio at the hospital and collected photographic medical records. His works were used in many scientific studies. His passion as an art of photography. He was interested in architecture of the Silesian Hospital in Cieszyn (formerly: Evangelischen Allgemeines Krankenhaus der Gemeinde in Teschen, Schlesisches Krankenhaus) and his supporters and employees. His collection consists with 191 images presenting: archival plans of the hospital, hospital buildings, , chambers for patients, and the hospital staff. The collection covers the period from 1889, when the hospital was established, to the 1990s.

Słowa kluczowe: historia fotografii, Karol Skałka, Szpital Śląski w Cieszynie

Key words: history of photography, Karol Skałka, Silesian Hospital in Cieszyn

Karol Skałka – autor zbioru fotografii

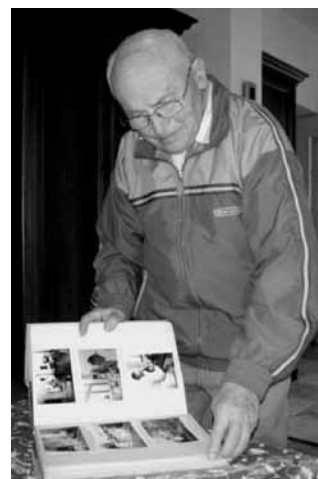
Karol Skałka urodził się 14 sierpnia 1928 r. w Cieszynie. Jego ojciec, Paweł Skałka, był z zawodu czeladnikiem krawieckim, natomiast matka, Adela z domu Ladky, nie

* Kierownik Działu Kresów i Kultur Pogranicza, Muzeum Górnośląskie w Bytomiu, ul. Wojciecha Korfantego 34, 41-902 Bytom, j.lusek@muzeum.bytom.pl

pracowała zawodowo, poświęcając się opiece nad dziećmi i domem. Karol Skałka dorastał w Cieszynie. W latach 1947-1952 studiował chemię na Wydziale Matematyczno-Fizyczno-Chemicznym Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu (od stycznia 1950 r. Akademii Medycznej we Wrocławiu). W trakcie studiów, w lutym 1950 r., podjął pracę w charakterze asystenta Zakładu Chemii Fizjologicznej na Wydziale Stomatologii, od maja 1950 r. usytuowanym w strukturze Wydziału Lekarskiego. W czerwcu 1952 r. otrzymał dyplom magistra chemii tej uczelni. Praca dyplomowa pt. „Badanie homogenności kryształów białka miogenu A” została napisana pod kierunkiem prof. Tadeusza Baranowskiego. Po ukończeniu studiów Skałka nadal pracował w Zakładzie Chemii Fizjologicznej, prowadząc również zajęcia dydaktyczne dla studentów Wydziału Lekarskiego AM we Wrocławiu. Jesienią 1952 r. został oddelegowany do Centralnego Instytutu Chemii (Ústřední Ústav Chemie, UUCH) w Pradze, celem zapoznania się z nowymi metodami w zakresie chromatografii oraz nawiązania współpracy międzynarodowej w zakresie badań klinicznych nad hormonem adrenokortykotropowego (kortykotropina, ACTH).

Ryc. 1. Karol Skałka w pracowni chemicznej (1966 r.)
Fot. ze zbiorów Karola Skałki

Ryc. 2. Karol Skałka – autor albumu „Szpital Śląski w fotografii (1893-1990)”.
Fot. Joanna Lusek

W kolejnych latach Skałka uczestniczył w licznych kursach doszkalających, organizowanych m.in. przez Studium Doskonalenia Lekarzy w Warszawie, Centralne Laboratorium Ochrony Radiologicznej w Warszawie (kurs ochrony przed promieniowaniem dla inspektorów ochrony radiologicznej III st., 1972 r.), Instytut Ekspertyz Sądowych w Krakowie (kurs stosowania metod analitycznych w badaniach materiału biologicznego w przypadkach zatruc ostrych, 1973 r.), Wojewódzką Stację Krwiodawstwa w Katowicach (kurs zakończony egzaminem w zakresie oznaczania

grup krwi, czynnika Rh i prób krzyżowych, 1973 r.), Wojewódzki Zakład Doskonalenia Zawodowego w Bielsku-Białej (kurs BHP, 1980 r.). W latach 1962-1991 brał udział w szkoleniach dla pracowników laboratoryjnych okręgu ostrawskiego w Czechosłowacji oraz występował jako prelegent w zebraniach Czechosłowackiego Towarzystwa Biologicznego (Československé Biologické Společnosti), pod patronatem Czechosłowackiej Akademii Nauk.

1 października 1953 r., po uzyskaniu akceptacji Ministra Zdrowia, rozpoczął pracę w laboratorium Szpitala Śląskiego w Cieszynie. W tej dekadzie dokonał się znaczący postęp w dziedzinie diagnostyki laboratoryjnej, umożliwiając coraz skuteczniejszą terapię. Skałka podejmował w szpitalu nowatorskie działania, m.in. poprzez stosowanie ilościowych metod oznaczania parametrów krwi i moczu oraz szerokiego spektrum badań serologicznych w oparciu o założenia nowoczesnej enzymologii. W 1978 r. objął stanowisko kierownika centralnej pracowni diagnostyki laboratoryjnej tego szpitala. W kolejnych latach doprowadził do utworzenia pracowni izotopowej, w której pracował później 10 lat na stanowisku inspektora ochrony przed promieniowaniem jonizującym. W 1984 r. zdobył pod kierunkiem dr n. med. Teresy Giermakowskiej-Kowalik specjalizację I stopnia w zakresie diagnostyki laboratoryjnej. W latach 1965-1978, a następnie od 1984 r. pełnił obowiązki społecznego inspektora pracy Szpitala Śląskiego. W latach 1958-1996 prowadził pracownię fotograficzną i dokumentował przypadki chorobowe. Wykonane przez niego zdjęcia wykorzystywano w wielu pracach naukowych. Skałka przeszedł na emeryturę w 1991 r. Kontynuował pracę w pracowni toksykologii przemysłowej Przychodni Rejonowej nr 2 w Cieszynie.

Charakterystyka zbioru fotografii

Pasją Karola Skałki, powiązaną poniekąd z pracą zawodową, stało się dokumentowanie historii Szpitala Śląskiego w Cieszynie, jego architektury, związanych z nim pracowników i pacjentów. Na gromadzoną przez lata kolekcję składają się fotografie archiwalne oraz zdjęcia jego autorstwa. Jak sam mówi: „Mając sentyment do przeszłości, zbierałem stare zdjęcia i w pewnym momencie zauważyłem, że z moich zbiorów mógłby powstać album”. Zbiór ma charakter chronologiczno-przedmiotowy i obejmuje 191 fotografii. Wszystkie opatrzone komentarzem, datą powstania fotografii, ewentualnie imieniem i nazwiskiem autora. W doskonały sposób album prezentuje historię cieszyńskiego szpitala, od momentu jego powstania do lat osiemdziesiątych XX w. oraz związanych z nim ludzi. Na kolekcję składa się sześć planów szpitala i fotografie przedstawiające szpitalną zabudowę, łącznie 69 fotografii, w tym 9 prezentujących kompleks i 60 prezentujących jego wnętrza. Przeważają fotografie z lat powojennych. Na 74 fotografiach przedstawieni są pracownicy szpitala: dyrektorzy, ordynatorzy oddziałów, personel lekarski i pielęgniarski. Są również fotografie pacjentów, darczyńców, w tym Gabrieli hrabiny Thun-Hohenstein, oraz inicjatorów budowy i rozbudowy szpitala.

Najstarsze fotografie w kolekcji związane są z pierwszym okresem funkcjonowania Szpitala Śląskiego. Zamysł utworzenia szpitala pojawił się na początku lat

Ryc. 3. Plan sytuacyjny szpitala (1893).

Rep. za: Das Allgemeine Krankenhaus der Evangelischen Gemeinde In Teschen. Bericht der Curatoriums über die Gründung dieser Anstalt und deren Entwicklung im ersten Halbjahre ihres Bestandes, Teschen 1893

Ryc. 4. Budynek dla rekonwalescentów oraz chorych z niedowładem kończyn górnych i dolnych

Ryc. 5. Budynek prosekury i oddział chorób zakaźnych (1894 r.)

Ryc. 6. Główny pawilon dla chorych im. Cesarza Franciszka Józefa (po lewej stronie) oraz budynek administracji Szpitala Śląskiego (po prawej stronie).
Pocztówka (1896 r.)

Ryc. 7. Mozaika na ścianie kaplicy Szpitala Śląskiego.
Fot. Janina Ciupek

osiemdziesiątych XIX wieku. Śląsk Cieszyński znajdował się wówczas w granicach Monarchii Austro-Węgierskiej. Rozwój miasta, warunkowany lokalną rywalizacją narodowościową i wyznaniową, sprzyjał podejmowaniu odważnych decyzji. Inicjatorem i zwolennikiem budowy szpitala w Cieszynie był ówczesny superintendent kościoła ewangelicko-augsburskiego na ziemiach morawsko-śląskich – pastor dr Theodor Haase. Pastor odznaczył się jako społecznik, założyciel szkół ewangelickich oraz stowarzyszeń charytatywnych, jak również polityk – poseł do Sejmu Śląskiego oraz Rady Państwa w Wiedniu. W 1912 r. nieopodal bramy szpitala odsłonięto pomnik Hassego, zaprojektowany przez Jana Raszkę, a sfinansowany z dotacji Sejmu Śląskiego. Na pomnik składał się cokół z popiersiem Haasego oraz trzy płaskorzeźby, które przedstawiały Theodora Haasego na tle kościoła wspomagającego potrzebujących, zabieg wykonywany przez personel Szpitala Śląskiego pod kierunkiem dyrektora Hermanna Hinterstoissera oraz pielęgniarkę ratującą matkę i dziecko.

Szpital gminy ewangelickiej miał być alternatywą wobec funkcjonującego w mieście katolickiego szpitala św. Elżbiety. Komitet budowy nowego zakładu leczniczego został powołany w 1886 r. Środki pochodziły z datków indywidualnych oraz organizacji i stowarzyszeń, jak również subwencji Sejmu Krajowego. Pozwoliły one na

Ryc. 8. Pielęgniarki z diakonatu ewangelickiego w Bielsku (1907 r.).

Fot. autorstwa [bd] Mückenbrünna

Ryc. 9. Pielęgniarki w strojach wyjściowych

zakup 2-hektarowej parceli przy Górnym Przedmieściu (obecnie ul. Bielska). Autorem koncepcji architektonicznej był Alois Jedek, który zaprojektował kompleks pawilonów w stylu historycznej architektury Śląska Austriackiego (ryc. 3-6). Najważniejszą inwestycję, pawilon dla chorych z salą operacyjną, ukończono w 1890 r. Jego otwarcia dokonał cesarz Franciszek Józef, którego imieniem nazwano pawilon (ryc. 6). Wkrótce oddano do użytku kolejne budynki: pawilon dla rekonwalescentów (ryc. 4), chorób zakaźnych, prosektorium i kostnicę (ryc. 5), dom dla siostr diakonii ewangelickiej opiekującej się chorymi, pralnię, lodownię i chlewy.

Kolejne fotografie prezentują pracowników cieszyńskiej placówki, którzy dzięki wysokim kwalifikacjom i ofiarności przyczynili się do jej popularności. Poświęcenie Szpitala Powszechnego Gminy Ewangelickiej w Cieszynie nastąpiło 14 czerwca 1892 r. Stanowisko dyrektora zakładu oddano w ręce dra Hermanna Hinterstoissera (ryc. 10 i 11) – ordynatora oddziałów chirurgicznego i ginekologicznego, ucznia dr. Theodora Billrotha i dra Rudolfa Chroboka. Dzięki wzorowemu zarządzaniu szpitalem, stał się on placówką modelową na Śląsku Cieszyńskim. Szpital zatrudniał wówczas wybitnych specjalistów, Konrada Fridmanna, syna cieszyńskiego rabina, oraz Stefana Rogoyskiego z Krakowa. Opiekę pielęgniarską nad chorymi sprawowały siostry diakonii ewangelickiej, absolwentki kursów w Weimarze, Jenie i Bielsku (ryc. 8 i 9). Na przełomie XIX i XX w. szpital dysponował już dwiema salami operacyjnymi, aparatem do inhalacji, aparaturą do wytwarzania gorącego powietrza, aparatem rentgenowskim, urządzeniami do cystoskopii, mikroskopem i mikrotomem do przygotowywania preparatów histopatologicznych. Podczas operacji stosowano narkozę oraz znieczulenie miejscowe. Lekarze i personel korzystali z gumowych rękawiczek i maseczek.

W 1900 r., gdy liczba pacjentów przekroczyła 1,7 tys. osób, podjęto decyzję o dalszej rozbudowie kompleksu. W tym celu zakupiono tereny przylegające do szpitala

Ryc. 10. Dyrektor Szpitala Śląskiego – dr Hermann Hinterstoisser (drugi z lewej, rząd siedzący) wraz z żoną i trzema córkami, operator-rentgenolog Józef Styngl z żoną oraz pielęgniarka. W tle zabudowania Szpitala Śląskiego (okres I wojny światowej)

Ryc. 11. Zabieg wykonywany przez zespół lekarzy i pielęgniarek w Szpitalu Śląskim. Płaskorzeźba z cokołu pomnika pastora dra Theodora Haasego autorstwa Jana Raszki (1912 r.)

i rozpoczęto budowę nowych pawilonów dla oddziału chorób wewnętrznych i zakaźnych, rozbudowano także znacznie dom dla siostr diakonii ewangelickiej, izbę przyjęć i istniejący oddział chorób zakaźnych. Z uwagi na trudną sytuację finansową w 1903 r. zakład przekazano pod zarząd Rządowi Krajowemu w Opawie; odtąd używano nazwy: Szpital Śląski w Cieszynie. Leczyli się w nim chorzy nie tylko z terenów Śląska Cieszyńskiego, ale również z Galicji, Moraw, Czech, Niemiec i Węgier. W 1910 r. szpital

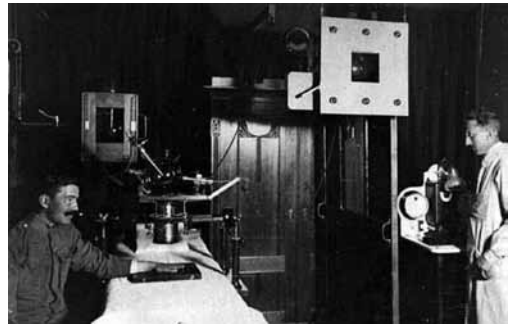
Ryc. 12. Grupa pielęgniarek Szpitala Śląskiego w Cieszynie. Wyjazd do lazaretu polowego w Przemyślu (1914 r.)

Ryc. 13. Gabriela hrabina Thun-Hohenstein (1911 r.)

Ryc. 14. Personel Szpitala Śląskiego w Cieszynie (okres I wojny światowej). W środku rentgenolog Józef Styngl

Ryc. 15. Wykonywanie prześwietlenia przez Józefa Styngla (okres I wojny światowej)

Ryc. 16. Dr Jan Kubisz w otoczeniu pacjentów i personelu (lata 20. XX w.)

Ryc. 17. Pawilon III Szpitala Śląskiego. Sala dla dzieci (lata 20. XX w.)

Ryc. 18. Pawilon IV Szpitala Śląskiego dla pacjentów z chorobami układu oddechowego na tle kompleksu Szpitala Śląskiego w Cieszynie (1931 r.).

Fot. autorstwa [bd] Feitzingera

Ryc. 19. Sala chorych. W głębi dr Tadeusz Kossowski wraz z pielęgniarką – diakoniszą (lata 1930-te)

zelektryfikowano i dokonano uroczystego otwarcia pawilonu dziecięcego (ryc. 17), utworzonego z inicjatywy i przy wsparciu finansowym Gabrieli hrabiny Thun-Hohenstein (ryc. 13). W latach I wojny światowej Szpital Śląski funkcjonował jako lazaret rezerwy. Pracowało w nim wówczas ośmiu lekarzy: dyrektor – dr H. Hinterstoisser, Karl Schmidt (chirurg, ginekolog), Franz Groer (chirurg), Arnold Krasser (okulista), Józef Styngl (rentgenolog, ryc. 14 i 15), Paweł Fink, Alojzy Roschik i Ernst Widmann. Lekarze i personel pomocniczy opiekowali się wówczas także rannymi oraz chorymi wojskowymi. Z tego okresu zachowało się ciekawe zdjęcie wykonane tuż przed wybuchem wojny, a przedstawiające grupę pielęgniarek Szpitala Śląskiego przed wyjazdem do lazaretu polowego w Przemyślu (ryc. 12).

Po zakończeniu I wojny światowej nastąpił okres wielkich zmian dla Szpitala Śląskiego. Naznaczony był przede wszystkim zmianą przynależności państwowej oraz zmianami personalnymi, co prezentują fotografie zgromadzone przez Skałkę. W kwietniu 1919 r. Rząd Krajowy Śląska Cieszyńskiego podjął uchwałę o przejęciu szpitala przez polskie władze administracyjne, natomiast w czerwcu 1922 r. został on przejęty przez Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach. Na stanowisku dyrektora pozostał dr H. Hinterstoisser. Oprócz niego w szpitalu pracowali również: dr K. Schmidt (chirurg), F. Groer, A. Krasser (okulista), E. Widmann, Viktor Gröger, Emil Neymand oraz Georg Tyrna. W 1922 r. grono specjalistów powiększyli Jan Kubisz (specjalista chorób zakaźnych, późniejszy dyrektor cieszyńskiego szpitala i osobisty lekarz prezydenta Ignacego Mościckiego i Marii Rodziewiczówny, ryc. 16) oraz dr Otton Socha, w 1924 r. Paweł Rykała (radiolog), Jan Zielina (anatomopatolog), a w 1929 r. Jan Zigmund (chirurg). Wówczas też uruchomiono przyszpitalne prosektorium, którego kierownictwo powierzono Richardowi Penecke (ryc. 17), anatomopatologowi współpracującemu z ośrodkami w Bielsku, Rybniku i Lublińcu. W szpitalu pracował również personel pomocniczy, 28 wykwalifikowanych pielęgniarek – siostr z Ewangelickiego Diakonu w Bielsku (ryc. 15). Szpital cieszył się popularnością. W latach dwudziestych XX w. leczono w nim średnio 3-3,5 tys. chorych rocznie, w tym około 25% spoza województwa śląskiego, co generowało dodatkowe koszty. W 1929 r. rozbudowano pawilony:

Ryc. 20. Lekarze Szpitala Śląskiego (1931 r.).

Siedzą od lewej: Franciszek Groer, laborantka Blanka Siersch, Richard Penecke, Karl Schmidt, Arnold Krasser, Maria Kossowska, dyrektor – Jan Kubisz. Stoją od lewej: drugi Paweł Rykała, trzeci Kania, siódmy Otton Socha, ósmy Wechsler

Ryc. 21. Personel Szpitala Śląskiego (1932 r.).

Siedzą od lewej: Jan Zigmund, przełożona pielęgniarek [bd], Karl Schmidt, Midlasiewicz. Siostry, stoją od lewej: Marianna, Matylda, Alojz [bd], Mira, Sonja, Luizja, Gusti i Käthe

rentgenologiczny, dla chorych na gruźlicę, dla oddziału okulistycznego oraz chirurgiczny (ryc. 18).

1 listopada 1930 r. funkcja dyrektora szpitala została powierzona dr Janowi Kubiszowi. W latach trzydziestych nastąpiła dalsza systematyczna rotacja kadry lekarskiej (ryc. 20-25). W Szpitalu Śląskim rozpoczęli pracę: Henryk Bernacik (chirurg, ginekolog), Janina Bincer (bakteriolog) i Wiktor Bincer (internista, redaktor ukazującej się od 1936 r. „Gazety Lekarskiej Śląska Polskiego”), Władysław Bruk, Gerard Burzyk, Edmund Dalski (internista), Albin Garbień (ginekolog), Löwi Anna, Hupert Kania, K. Kołaczek, Maria Kossowska i Tadeusz Kossowski (pediatra), Alfons Mackowski (chirurg, późniejszy dyrektor szpitala), Midlasiewicz, Roman Misiaczek (pulmonolog), Alfred Nowak, Blanka Siersch (laborantka), J. Wajda, Wechsler i J. Zielina. Perso-

Ryc. 22. Personel lekarski i sanitarny Szpitala Śląskiego w Cieszynie (1936 r.).

Lekarze, siedzą od lewej: drugi Karol Dostał, dalej Albin Garbień i Tadeusz Kossowski

Ryc. 23. Zespół lekarzy Szpitala Śląskiego w Cieszynie (1933 r.).

Siedzą od lewej: K. Kołaczek, J. Zigmund, dyrektor Jan Kubisz, J. Wajda, Tadeusz Kossowski. Stoją: czwarty od lewej Władysław Bruk

Ryc. 24. Lekarze, personel pomocniczy i pacjenci Szpitala Śląskiego w Cieszynie (1937 r.).
Siedzą od lewej: piąty Roman Misiaczek, szósta Löwi Anna Hupert, siódma siostra Agnieszka Kolder

Ryc. 25. Szkolenie położnych (VI 1937 r.).
Siedzą od lewej: Maria Żurek, Edmund Dalski, Albin Garbień, Irena Jurczyk i położna Morzół

nel pomocniczy stanowiły diakonisy z Polskiego Diakonu Ewangelickiego w Dziegielowie. W szpitalu organizowano kursy dokształcające dla lekarzy poszczególnych specjalności oraz kursy pielęgniarskie (ryc. 25-26). Przy szpitalu pracownicy utworzyli drużynę piłki nożnej (ryc. 27). Kontynuowano rozbudowę placówki. Powstały oddziały zakaźny i cystoskopii, pracownia rentgenowska i fizykoterapii (1931 r.). Oddział chirurgiczny i ginekologiczny przekształcono w oddział wewnętrzny i ambulatorium, a w kolejnym pawilonie powstał oddział położniczy (1933 r.), zreorganizowano prosektorium, które wyposażono w sprzęt do badań chemicznych, bakteriologicznych, histopatologicznych i hematologicznych, powiększono je o salę sekcyjną i muzeum preparatów anatomiczno-patologicznych (ryc. 19 i 28). Wybudowano ponadto oczyszczalnię ścieków oraz niezależną od miejskiej sieć kanalizacyjną. W 1937 r. ukończono budowę nowoczesnej sali operacyjnej. Posiadała bezcieniowe oświetlenie stołu operacyjnego. Średnia liczba pacjentów wynosiła około 6 tys. rocznie. W drugiej połowie lat trzydziestych personel lekarski i pomocniczy przygotowywał się do służby sanitarnej na wypadek wybuchu konfliktu zbrojnego. Plany przewidywały, że

Ryc. 26. Absolventki kursu pielęgniarstwa przed Szpitalem Śląskim (1937 r.)

Ryc. 27. Lekarska drużyna piłki nożnej Szpitala Śląskiego (1938 r.)

Fot. autorstwa Antoniego Małego

Ryc. 28. Wnętrze części diagnostycznej budynku prosektorium. Richard Penecke (1938 r.)

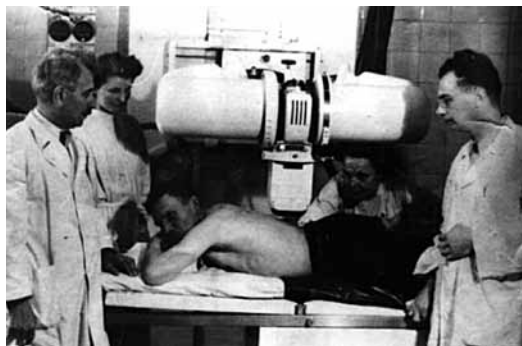
Ryc. 29. Wizytacja naczelnego lekarza III Rzeszy w randze ministra zdrowia Rzeszy, a zarazem sekretarza stanu do spraw zdrowia w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych – dra Leonardo Contiego w Szpitalu Śląskim. Na zdjęciu podczas rozmowy z Richardem Penecke (1941 r.)

wszystkie instytucje państwowe w Cieszynie poddadzą się bez walki. Podjęto przygotowania do ewakuacji.

Z lat II wojny światowej w albumie Karola Skałki znajdują się zaledwie dwie fotografie. W przededniu wojny szpital ewakuowano. Chorzy zostali przewiezieni pociągami do klasztoru ojców Salezjanów w Oświęcimiu, a operacją kierował J. Zielina w randze porucznika. Oddział chorób wewnętrznych przeniesiono do kompleksu szpitalnego w Czeskim Cieszynie [wówczas Cieszyna Zachodniego]. Do opustoszałych na krótko pomieszczeń szpitalnych zaczęto przewozić rannych uczestników walk pod Skoczowem, żołnierzy niemieckich i polskich jeńców wojennych. 3 września 1939 r. szpital został przejęty przez władze niemieckie. Doraźnie pomocy udzielali emerytowani chirurdzy: K. Schmidt, A. Krasser, F. Groer, niemiecki lekarz wojskowy – Doppler, jak również felczer Laukner. W kolejnych dniach wróciło kilkoro lekarzy, którzy ewakuowali chorych do Oświęcimia, m.in.: H. Bernacik, P. Rykała, A. Garbień, A. Nowak. Do grona dołączyli: Florian Smykowski (laryngolog), Jerzy Brzeżek, Adalbert Unger (internista) Jan Rupp oraz lekarka Studemann (internistka). Tymczasowo dyrektorem mianowano K. Schmidta. Po jego śmierci w 1940 r. funkcję objęli kolejno dr Ressler (ryc. 29) i dr Zielke, który pełnił ją do końca wojny. Dwaj cieszyńscy lekarze, A. Garbień oraz Zdzisław Nosek (pediatra), zostali osadzeni w obozie koncentracyjnym, a po zwolnieniu pracowali na terenie Generalnego Gubernatorstwa. Przy chorych posługiwały diakonisy ze Śląskiego Diakonatu w Bielsku. W 1942 r. dołączyły do nich siostry z diakonatu w Zellendorf. Chorych i rannych odwiedzała regularnie przewodnicząca Czerwonego Krzyża w Cieszynie, wspomniana już Gabriela hrabina Thun-Hohenstein. Przebywający na leczeniu otrzymywali produkty żywnościowe oraz tytoń. Lekarze niejednokrotnie z narażeniem życia prowadzili działalność konspiracyjną; P. Rykała fałszował dokumentację, uniemożliwiając powołanie do Wehrmachtu. H. Bernacik pracował wśród partyzantów, wykonywał zabiegi poza szpitalem. Pod koniec II wojny światowej większość specjalistycznego sprzętu została przez

Ryc. 30. Zespół operacyjny Szpitala Śląskiego (1951 r.)

Ryc. 31. Pracownia rentgenowska. Na zdjęciu: Paweł Rykała i Adam Stano wraz z personelem (1955 r.)

Niemców wywieziona, m.in. urządzenia do naświetlania radem, przenośne aparaty rentgenowskie, mikroskopy, mikrotomy i narzędzia lekarskie.

Powojenne rozliczenia z okresem okupacji dotknęły ludzi związanych z placówką przez długie lata. Skonfiskowano majątek Gabrieli hrabiny Thun-Hehenstein, a R. Pencke opuścił grono pracowników ze względu na swe niemieckie korzenie. Po wojnie sprzed szpitala usunięto pomnik jego inicjatora, dra Theodora Haasego. Znalazł on miejsce w siedzibie parafii ewangelickiej, a od 2012 r. znajduje się w hallu głównym pawilonu diagnostyczno-zabiegowego. Na jego cokole ustawiono 15 maja 1987 r. pomnik pielęgniarki, autorstwa Jana Hermy.

Okres powojenny jest najlepiej udokumentowanym w albumie Karola Skalki, obejmuje 87 fotografii z okresu 1950-1980. (ryc. 30-41). Po zakończeniu wojny w szpitalu pozostali czterej lekarze: H. Bernacik, P. Rykała, F. Smykowski i A. Nowak. W 1945 r. hospitalizowanych było średnio 80-150 pacjentów, z tendencją wzrostową, bo rok później było ich już 400. W maju 1945 r. powrócił dyrektor Jan Kubisz, który zmarł

Ryc. 32. Pracownia biochemiczna Szpitala Śląskiego. Na zdjęciu: kierownik – Karol Skalka oraz laboranci – Karol Czyż, Jadwiga Caputa i Marta Garbusińska (1965 r.)

Ryc. 33. Gabinet dentystyczny. Na zdjęciu Garbieniowa oraz zespół asystencki (1962 r.)

Ryc. 34. Laborantki Łucja Nawrat i Romana Waclawek przy Spekolu i analizatorze gazów (1965 r.)

Ryc. 35. Zespół wokalny pielęgniarek Szpitala Śląskiego – „Aspirynki”, działający w latach 1964-1971

w marcu 1948 r. W czasie wojny mieszkał w Warszawie i pracował w firmie farmaceutycznej Klawe. Brał również udział w Powstaniu Warszawskim, tworząc szpital dla rannych powstańców. W jego mieszkaniu, przy ul. Baduina 3 działał punkt sanitarny. W 1947 r. do Cieszyna wrócił dr A. Mackowski, który objął stanowisko dyrektora po śmierci Kubisza. W czasie wojny pracował w Peel Hospital-Clovenfords. W 1946 r. objął kierownictwo szpitala w brytyjskiej strefie w Wermelskirchen w Niemczech. Po wojnie w Cieszynie rozpoczął pracę prof. Kazimierz Opoczyński, były rektor Uniwersytetu im. Stefana Batorego w Wilnie oraz Henryk Podworski (okulista). Uruchomiono wówczas trzy oddziały: chirurgiczny, którym kierował J. Kubisz, potem A. Mackowski, ginekologiczno-położniczy z dr A. Garbieniem oraz chorób wewnętrznych z W. Bincerem. W 1951 r. utworzono oddział pediatrii z Z. Noskiem, w 1952 r. oddział chorób zakaźnych z Emilem Błahutem (późniejszym wicedyrektorem ds. leczenia otwartego), a w 1953 r. oddział dermatologiczny z Karolem Dostalem. W 1959 r. dokonano podziału oddziału położniczo-ginekologicznego i wyodrębniono oddział dla

Ryc. 36. Personel oddziału pediatrii z ordynatorem – Zdzisławem Noskiem (1962 r.)

Ryc. 37. Personel oddziału chirurgii z dyrektorem Szpitala Śląskiego w Cieszynie – dr doc. Alfonsem Mackowskim.

Fot. autorstwa Karola Holeksy

Ryc. 38. Pracownia Izotopowa. Na zdjęciu lekarze: Trenner i Łobodziec (1965 r.)

Ryc. 39. Pracownicy apteki Szpitala Śląskiego (1961 r.)

noworodków z Wiktoria Krzanowską, a w 1960 r. oddział chirurgiczny, z którego wydzielono oddział chirurgii urazowej i ortopedycznej, którego kierownictwo powierzono Pawłowi Waclawikowi. W 1961 r. zorganizowano oddział neurologiczny. Utworzono również drugi oddział chirurgiczny z Mieczysławem Andrzejewskim. Funkcjonowały ponadto pracownie: radiologiczna z Pawłem Rykałą, anatomopatologiczna z prof. K. Opoczyńskim i J. Zieliną, analityczna z Jadwigą Bincerową i Wikto-rem Pochabą. Ponadto również apteka szpitalna z Ryszardem Słupikiem, a od 1950 r. z dr Karolem Chobotem. W 1963 r. uruchomiono Poradnię Onkologiczną. Punktem krwiodawstwa kierował Paweł Rakowski. Opiekę nad chorymi sprawowały siostry

Ryc. 40. Laborantka Barbara Popek przy aparacie Astrupa (1975 r.)

Ryc. 41. Pracownia hematologiczna Szpitala Śląskiego (1988 r.). Na zdjęciu: Jolanta Panic oraz Alicja Połom.

Fot. autorstwa H. Tomaszczyka

Ryc. 42. Makieta Szpitala Śląskiego. Lata 80. XX w.

Ryc. 43. Centralny Pawilon Łóżkowy (1990 r.).
Fot. autorstwa Józefa Matysiaka

z diakonii ewangelickiej, m.in. siostry z Dziegielowa, pod kierunkiem sióstr przełożonych, kolejno s. Danuty (Wanda Gerke), Anny Szczeponiec i Agnieszki (Amalia Kołder). Szpital z placówki wojewódzkiej przekształcono w 1950 r. w powiatową.

W latach 70. liczba personelu lekarskiego i pomocniczego znacznie się zwiększyła. W 1948 r. pracowało tu 15 lekarzy i 70 pielęgniarek, a w 1972 r. ponad 50 lekarzy i około 110 pielęgniarek. Z tego okresu pochodzą zdjęcia zbiorowe, prezentujące osoby zatrudnione w poszczególnych oddziałach i pracowniach. Wówczas też Szpital Śląski został zintegrowany z innymi zakładami opieki zdrowotnej i społecznej w regionie, co przyczyniło się w zdecydowany sposób do rozwoju placówki. W 1972 r. zmarł długoletni dyrektor, doc. A. Mackowski. Jego miejsce zajął Janusz Karbowniczek. Od 1 listopada 1977 r. szpitalem kierował Marek Cywiński. W 1979 r. stanowisko wicedyrektora ds. lecznictwa objął Tadeusz Brachaczek, kierujący Zakładem Patomorfologii, który w wolnych chwilach poświęcał czas na badania dziejów szpitalnictwa na Śląsku Cieszyńskim. Przygotował obszerną monografię szpitala „Szpital Śląski w Cieszynie 1888-1988”, opublikowaną w Cieszynie w 1988 r.

Zbiór fotografii Karola Skałki doprowadzony jest do lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Ostatnie fotografie przedstawiają makiety rozbudowy cieszyńskiego szpitala (ryc. 42). Zaplanowane w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych prace sfinalizowano dopiero w 2011 r. W 1990 r. ukończono tzw. centralny pawilon łóżkowy z około 400 nowymi miejscami dla pacjentów (ryc. 43). W 1993 r. z inicjatywy ówczesnego dyrektora, Macieja Krzanowskiego utworzono oddział psychiatryczny z Marią Dzierżek. W 1997 r. uruchomiono szpitalną stację dializ, kierowaną przez Piotra Firczyka. W tej samej dekadzie ponadto otwarto oddział terapii jodem, powstało również szereg nowych poradni specjalistycznych, m.in. diabetologiczna, nefrologiczna i proktologiczna oraz pracownie, m.in. endoskopowa i nieinwazyjnych badań układu krążenia. W 2000 r. powstał pododdział psychiatryczny dzienny. W 2001 r. Zespół Zakładów Opieki Zdrowotnej w Cieszynie został przekształcony w Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej. Obecnie obejmuje 26 oddziałów i 22 poradnie specjalistyczne.

Piśmiennictwo

Archiwum Szpitala Śląskiego w Cieszynie, sygn. 7379, akta osobowe Karola Skałki.

Błahut-Kowalczyk A., *Doktor Jan Kubisz – lekarz ubogich. W 60. rocznicę śmierci dyrektora Szpitala Śląskiego w Cieszynie*, w: *Górny Śląsk. Dokumentowanie dziejów lecznictwa ze szczególnym uwzględnieniem ziem dawnych księstw cieszyńskiego i opawskiego*, red. J. M. Dyrda, Katowice, 2007, s. 50-67.

Błahut-Zaleska D., *Rys historyczny rozwoju Pracowni Diagnostyki Laboratoryjnej Szpitala Śląskiego Zespołu Zakładów Opieki Zdrowotnej w Cieszynie*, „Wiadomości z Ulicy Bielskiej 4” 2003, nr 83, s. 3-4.

Cieszyńskie szpitale, „Kalendarz Cieszyński” 2000, s. 57-61.

Dokumentowanie dziejów..., s. 15-31.

Dyrda J. M., Doleżał H., *Dr Hermann Hinterstoisser – lekarz, organizator, pierwszy dyrektor Szpitala Śląskiego w Cieszynie (w 75. rocznicę śmierci)*, *Górny Śląsk. Dokumentowanie dziejów...*, s. 32-49.

eadem, *Dzieje Szpitala Śląskiego – część 2*, „Wiadomości z Ulicy Bielskiej 4” 2012, nr 121, s. 6-7.

eadem, *Dzieje Szpitala Śląskiego – część 3*, „Wiadomości z Ulicy Bielskiej 4” 2013, nr 122, s. 12-13.

eadem, *Znaczenie Szpitala Śląskiego w Cieszynie dla lecznictwa w regionie*, w: *Górny Śląsk*.

French I., *Dzieje Szpitala Śląskiego – część 1*, „Wiadomości z Ulicy Bielskiej 4” 2012, nr 120, s. 7-8.

Karnas B., *Dzieje Szpitala Śląskiego – część 4*, „Wiadomości z Ulicy Bielskiej 4” 2012, nr 123, s. 14-15.

Lusek J., *Hermann Joseph Hinterstoisser (1861-1932) – dyrektor Szpitala Śląskiego w Cieszynie*, „Acta Medicorum Polonorum” 2013, t. 3, s. 3-11.

Panic J., *Karol Skałka*. Protokół dostępu: www.dokument.sum.edu.pl. Data dostępu: 30 VII 2012 r.

Skałka K., *Szpital Śląski w fotografii (1893-1990)*, maszynopis w posiadaniu Autorki.

Korespondencja Autorki z Karolem Skałką z lat 2011-2013.

Skałka K., *Zarys historii laboratorium Szpitala Śląskiego*, „Wiadomości z Ulicy Bielskiej 4” 2010, nr 113, s. 9-10.

Słownik Medycyny i Farmacji Górnego Śląska, red. A. Puzio, Katowice 1993, t. 1.

Szpital Śląski w Cieszynie 1888-1988, red. T. Brachaczek, Cieszyn 1988.

Szpitale cieszyńskie. Część 3. Szpital Śląski, „Wiadomości z Ulicy Bielskiej 4” 1998, nr 45, s. 5-6, 19.